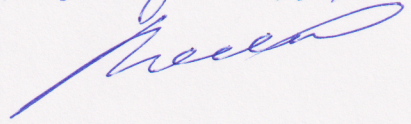

Відгук опонента 04.10.2021р. - Генерал Спеціалізованої Кенної ради
2964.051.029 Сергій Поляков

Відгук

офіційного опонента, кандидата історичних наук, директора Центрального державного науково-технічного архіву України (м. Харків) М. А. Балишева на дисертацію О. М. Янкула **«Харьковский календарь» (1869–1917 рр.) як історичне та історіографічне джерело**», поданої на здобуття наукового ступеня доктора філософії за спеціальністю 032 – «Історія та археологія».

Науковий керівник — проф. С. М. Куделко

229 с. комп'ютерного набору + додатки

Обрана дисертантом тема наукового пошуку є актуальною як з історичної, так і з історіографічної точки зору. По-перше, рідкісне джерело, яке містить унікальну інформацію з історії Харківщини другої половини XIX – початку XX ст. ще не було предметом ґрунтовного дослідження в літературі. Між тим, як під час видання «Харьковского календаря», так і через сторіччя після припинення його існування, цей збірник активно використовували і використовують у своїх працях представники гуманітарного знання (перш за все – історики, культурологи, краєзнавці та ін.). Але не лише вони. Інформацію видань Харківського губернського статистичного комітету (ХГСК) цікавляться не тільки фахівці різних галузей знань, а й пересічні громадяни (наприклад, при проведенні генеалогічних розвідок та ін.) З іншого боку, ті невеликі сюжети, що вийшли з-під пера істориків (див. параграф 1.2. «Історіографія проблеми»), які ми маємо в наявності та які стосуються «Календаря», не було розглянуто з точки зору історіографії. Безсумнівною є неминуща цінність головного інформаційно-довідкового видання Харківської губернії другої половини XIX – початку XX ст. Про це свідчить факт безперервного посилання на його дані протягом минулих 150 років. Все це робить вибір теми назрілим у науковому плані.

Аналіз «Харьковского календаря» та його додатку «Харьковского сборника», видання, яке їм передувало – «Памятной книжки Харьковской губернии», що разом складають нероздільний комплекс, зроблений автором на

сучасному рівні. Цей комплекс за своїм обсягом, згідно з оцінками фахівців-бібліографів, займає друге-третє місце в імперії разом з Ковенською губернією після видань Віленського губернського статистичного комітету (перевершив відповідні видання столичних Санкт-Петербурзького і Московського статистичних комітетів, див. Додаток 1). Завдання дослідження «Харьковского календаря» не є простим. Йдеться про вивчення 68 томів, обсяг деяких з них перевищує 600 сторінок, щільно заповнених різноманітними даними. Вирішенню масштабного завдання, складнощі якого, скоріш за все, «лякали» попередників О. М. Янкула, сприяли вірно вибрана структура роботи і логічна послідовність викладення матеріалу, належна професійна підготовка, яку автор здобув, навчаючись на кафедрі історіографії, джерелознавства та археології ХНУ імені В. Н. Каразіна. Усі розділи, а також деякі параграфи кваліфікаційної праці містять необхідні узагальнення, які не повторюють прикінцеві висновки, яких дістався автор. Стратегія формування багаторівневості висновків у даному дослідженні виправдала себе. Автор не лише розкрив поставлені перед ним завдання та досяг головної мети (див. с. 30), але й сформулював найважливіші напрямки подальшого наукового пошуку (див. с. 186 та ін.), запропонував власну методику аналізу інформаційно-довідкових джерел (с. 181–182).

Новизна праці полягає не лише у виборі практично не розробленої в науці теми, а й у розкритті по суті невичерпного потенціалу різноманітної інформації, яка міститься в розглянутих автором виданнях. Перш за все йдеться про статистичні дані, а також про точну довідкову інформацію (назва, адреса, підпорядкування тощо), що відноситься як до конкретних структур суспільства, так і до окремих осіб. Належна обізнаність автора в проблемах джерелознавства (перш за все, вміння аналізувати статистичні відомості) допомогла йому у вирішенні складних завдань. Подібні календарі видавалися у всіх українських губерніях царської Росії, але жоден з них на теперішній час ще не отримав адекватної оцінки, не став об'єктом спеціального аналізу. Таким чином, ми маємо новаторське дослідження, яке може стати зразком для

інших наукових екскурсів за матеріалами інших календарів, які, сподіваємось, незабаром з'являться на теренах України. У свою чергу, це зробить можливим створити узагальнюючу працю в масштабах усієї нашої країни.

Джерельна база роботи (див. параграф 1.1), перш за все, вміщує власне видання «Харьковский календарь», його додаток «Харьковский сборник» і «Памятную книжку Харьковской губернии», яка їм передувала та заклала основи «Календаря», архівні матеріали, відомості з інших періодичних видань Харківської губернії другої половини XIX – початку XX ст. (газети «Харьковские губернские ведомости», «Южный край» та ін.). Коло літератури окреслене нечисельними публікаціями, які в тій чи іншій мірі стосуються питань теми дослідження. Ми можемо стверджувати, що літературно-джерельна база роботи досить репрезентативна для отримання адекватних сучасній науці висновків.

Автор дістався нових фактів з біографій провідних діячів Харківського губернського статистичного комітету, які брали участь у створенні «Календаря» та його додатків. Серед них такі видатні постаті, як П. С. Єфименко, В. В. Іванов та ін.

За темою дисертації автором було опубліковано 3 статті у фахових виданнях України, 1 стаття у закордонному виданні (Чеська Республіка), 3 статті у збірниках матеріалів закордонних конференцій, які відбулись у Республіці Білорусь, 1 стаття в збірнику матеріалів вітчизняної конференції, 10 тез доповідей (з них 1 – в Республіці Білорусь). Усі публікації – одноосібні. Таким чином, дисертаційне дослідження О. М. Янкула здебільшого вже опубліковане і пройшло належну апробацію в різноманітних виданнях і на конференціях різного рівня. Висновки автора були схвалені, про що свідчать не лише сертифікати учасника конференцій, а й відзнаки з боку оргкомітетів.

Матеріал викладено сучасною науковою мовою, текст має неабиякі літературні переваги. Анотації вірно розкривають зміст дисертації. Автор у всіх випадках (де це потрібно) робить посилання. Науково-довідковий апарат роботи оформлений згідно з вимогами ДСТ України.

Праця автора пройшла перевірку на антиплагіат, яка зафіксувала високі показники унікальності тексту (понад 90 відсотків) та відсутність порушень академічної доброчесності.

Окремо варто сказати про додатки. Вони містять як ілюстративний матеріал, так і цінні узагальнення у вигляді таблиць і графіків, що полегшує роботу з основним текстом (див. розділ «Додатки»). Особливо звертають на себе увагу додаток 2 «Співвідношення загальноімперської та місцевої інформації на сторінках «Памятной книжки Харьковской губернии» (1862–1868 pp.)» та додаток 3 «Співвідношення загальноімперської та місцевої інформації на сторінках «Харьковского календаря» (на 1869–1917 pp.)».

Серед наших зауважень і побажань автору, по-перше, варто ширше проводити паралелі з виданнями інших губернських статистичних комітетів, по-друге, звернути увагу на організацію, принципи і методи збору статистичних даних, оскільки кінцевий результат конкретної статистичної інформації залежали як від рівня розвитку статистики як науки, так і від суб'єктивного фактору (безпосередніх виконавців цього завдання). По-третє, нам здається, що варто більше уваги приділяти власне суб'єктам історії — людям, її творцям. Втім, наші зауваження жодним чином не знижують загальну позитивну оцінку доробку автора.

Зважаючи на все сказане, ми робимо висновок, що дисертаційне дослідження О. М. Янкула **«Харьковский календарь» (1869–1917 pp.) як історичне та історіографічне джерело**, подане на здобуття наукового ступеня доктора філософії за спеціальністю 032 – «Історія та археологія» заслуговує схвалення, а його автор – Янкул Олексій Миколайович заслуговує присудження йому наукового ступеня доктора філософії (PhD) за вказаною спеціальністю. Дисертаційна праця відповідає вимогам Наказу Міністерства освіти і науки України № 40 від 12 січня 2017 р. (зарєєстрованого у Міністерстві юстиції України від 03 лютого 2017 р. за № 155/30023) та пп. 9-18 «Порядку проведення експерименту з присудження ступеня доктора філософії» (затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від

06 березня 2019 р. № 167), а її автор заслуговує присудження наукового ступеня доктора філософії з галузі знань 03 – Гуманітарні науки зі спеціальності 032 – Історія та археологія.

Офіційний опонент, директор
Центрального державного
науково-технічного
архіву України (м. Харків),
кандидат історичних наук

Марат БАЛИШЕВ